

Asia: VN/14657/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esityksessä ehdotetaan, että kotihoidon tuen maksamisen edellytykseksi säädettäisiin kolmen vuoden asumisaikavaatimus perheen molemmille vanhemmille. SOSTE ei kannata ehdotettua muutosta.

Vaikka ihmisryhmä, jota esitetty muutos tulisi koskettamaan, on kohtuullisen pieni, on ehdotettu rajausta merkittävä muutos suomalaisen sosiaaliturvan asumisperusteisuuteen. Tästä muutoksesta ei ole riittävästi käyty avointa julkista keskustelua.

Esityksessä esitetyt tavoitteet hiljattain maahan tulleiden pienten lasten vanhempien nykyistä nopeammasta kotoutumisesta sekä lasten nykyistä useammin varhaiskasvatukseen osallistumisesta ja näin yhteiskuntaan integroitumista ja kotimaisen kielen oppimisesta, ovat sinällään kannatettavia. On kuitenkin hyvin epävarmaa, että esitetyllä muutoksella kotihoidontukeen saavutettaisiin esitetyt tavoitteet. Vaikka esityksessä tunnistetaan vaikutusarvioiden epävarmuus, painotetaan siinä vahvasti esityksen epävarmoja hyötyjä ja kielteiset vaikutukset kuvataan varsin pieninä.

SOSTE kantaa huolta siitä, että esitys lisää muutoksen kohteena olevien perheiden köyhyyttä ja asettaa heidät eriarvoiseen asemaan muiden perheiden kanssa.

ARVIOT VAIKUTUKSISTA EPÄVARMALLA POHJALLA – KÖYHYYSRISKI KASVAA

Esityksessä oletetaan, että ehdotettujen muutosten seurauksena puolet kohderyhmästä veisi lapsensa varhaiskasvatukseen ja heidän oma toimeentulonsa parantuisi työttömyysturvan piiriin hakeutumisen seurauksena. Tämän oletuksen pohjalta myös arvioidaan esityksen taloudelliset vaikutukset sekä vaikutukset ihmisille, kunnille ja muille viranomaisille. Valittu prosenttiosuus ei esityksen perusteella vaikuta perustuvan mihinkään tutkimustietoon. 50 prosentin sijaan osuus kohderyhmästä voi olla myös jotain aivan muuta. Esityksessä tuodaankin esille, että Norjassa kolmansista maista muuttaneiden lapsiperheiden suhteellinen tuloköyhyys kasvoi johdonmukaisesti vastaavan lakimuutoksen seurauksena. Lisäksi tuotiin esille se, että tutkimustiedon valossa on

vahvaa indikaatiota siitä, että lasten varhaiskasvatukseen osallistuminen ei lisääntynyt merkittävässä määrin lakimuutoksen seurauksena.

Jos suurin osa kohderyhmästä hoitaisikin jatkossa lasta kotona ilman tukea, heikentäisi muutos ihmisten toimeentuloa merkittävästi esityksessä arvioitua enemmän. Vaikutukset osuisivat erityisesti naisiin. Taloudellinen riippuvuus puolisoista voi myös luoda riskin hyväksikäytölle ja kontrollille. Ensisijaisen etuuden leikkaus siirtää ihmisiä toimeentulotuelle, joka on etuuksista byrokraattisin ja sisältää pahimmat kannustinloukut.

PERHEILLÄ EI MAHDOLLISUUTTA TEHDÄ LAPSEN YKSILÖLLISEN EDUN HUOMIOIVIA PÄÄTÖKSIÄ

Esitys heikentää kohderyhmänä olevien vanhempien mahdollisuuksia tehdä yksilöllisiä, perheen tilanteen ja yksittäisen lapsen edun huomioivia ratkaisuja. Tätä ei esityksessä riittävästi tunnisteta. Esityksessä ei huomioida lainkaan mahdollisuutta, että alle kolmevuotiaan lapsen hoitaminen kotona voisi olla lapsen etu siinäkin tapauksessa, että toinen tai molemmat vanhemmat ovat muuttaneet maahan alle kolmen vuoden sisällä. Nämä lapset asetetaan muita huonompaan asemaan vanhempiin liittyvän syyn perusteella, mikä on lapsen oikeuksien sopimuksen yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista.

Esityksessä todetaan, että perustuslakivaliokunnan varhaiskasvatusoikeutta koskevan lausuntokäytännön perusteella perheen valinnanmahdollisuuksia lapsen hoidon järjestämiseksi on voitu rajata lapsen huoltajan olosuhteiden erilaisuuteen perustuen, ja viitataan muun muassa perustuslakivaliokunnan ratkaisuun 12/2015. Tuo ratkaisu käsitteli hallituksen esitystä varhaiskasvatusoikeuden rajaamisesta, mistä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea antoi Suomelle langettavan päätöksen vuonna 2020.

Esityksen lapsivaikutusten arviointi on puutteellista. Varhaiskasvatukseen osallistumisen eduista on toki tutkimusnäyttöä, mutta esityksessä ei tuoda esiin tutkimusnäyttöä sille, että esityksen kohteena olevien lasten etu olisi osallistua varhaiskasvatukseen jo 10 kuukauden iästä alkaen.

Esityksessä arvioidaan, että kun kotihoidon tuelta siirryttäisiin työttömyysturvan piiriin, toimeentulo paranisi. Tämä sisältää oletuksen, että kotihoidontuella ollaan työn puutteen vuoksi, ei siksi, että se olisi lapsen ja perheen kannalta paras ratkaisu. Näin esitys ei myöskään tunnista sellaista mahdollisuutta, että osalla lapsista kotihoidosta pois joutuminen voi olla lapsen edun vastaista.

Varhaiskasvatuksen hyötyjä tarkastellaan esityksessä erityisesti kielenkehityksen ja suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta. Kuitenkin esityksestä käy ilmi, että kotimaisia kieliä puhuvien kaksivuotiaiden varhaiskasvatukseen osallistumisaste (78 %) ei eroa kovinkaan paljon muita kieliä puhuvien osallistumisasteesta (70 %). Lisäksi esitetty kotihoidontuen rajaus kohdistuisi myös lapsiin, jotka puhuvat suomea äidinkielenään, ja joiden toinen vanhempi on Suomessa syntynyt ja kasvanut Suomen kansalainen.

KOTOUTUMISTA EI EDISTETÄ HEIKENTÄMÄLLÄ IHMISTEN YHDENVERTAISUUTTA

Esityksessä todetaan, että hallitusohjelmassa tavoitteena on, että Suomeen kotoudutaan työllä. Mikäli kotihoidontukea rajataan esityksessä kuvatulla tavalla, siihen eivät kuitenkaan jatkossa ole oikeutettuja nekään perheet, joissa maahan alle kolme vuotta sitten muuttanut vanhempi jo käy työssä.

Esitys loisi ilmeisesti myös epätarkoituksenmukaisen eron lapsen kanssa samassa ja eri osoitteessa kirjoilla olevien vanhempien välille. Esityksen mukaan lapsen kanssa asuvan huoltaja ja hänen puolisonsa asumisaika tutkittaisiin, mutta ei muualla asuvan vanhemman. Etävanhempi voi kuitenkin saada kotihoidon tukea, jos lapsi asuu osan aikaa hänen luonaan ja vanhemmat ovat yhdessä sopineet asiasta. Esityksestä ei tule selkeästi ilmi, onko tarkoitus, että kotihoidontuen rajausta koskisi vain lapsen kanssa samassa osoitteessa kirjoilla olevaa perhettä, mutta ei etävanhempaa. Jatkossa tulisi selvittää, voisiko vuoroasuvalla lapsella olla virallisesti kaksi osoitetta, jotta lainsäädäntö ei synnyttäisi tällaista kotien eriarvoisuutta.

Jos kotoutumista todella halutaan edistää, ei tule tehdä yhdenvertaisuutta heikentäviä ratkaisuja, jotka voivat vaikeuttaa kotoutumista. Ei ole syytä olettaa, että ihmiset eivät haluaisi kotoutua, ja että kotihoidontuen rajausta ratkaisisi kotoutumisen ongelmat. Kotoutumisen tukemisessa tulisi huomioida ihmisten yksilölliset tilanteet ja tosiasiallinen kotoutumis- ja kielipalveluiden tarve. Maahan muuttaneilla on usein myös vahva halu työllistyä, mutta esteenä on erityisesti työmahdollisuuksien puute sekä työelämäsyrrintä.

Esityksen tavoitteena on hiljattain maahan tulleiden pienten lasten vanhempien nykyistä nopeampi kotoutuminen. Esitys kuitenkin kohdistuu tavoiteltua moninaisempaan joukkoon: myös Suomen kansalaisiin, työssäkäyviin ja perheisiin, joissa lasten äidinkieli on suomi. Toisaalta se ei tavoita kaikkia kohderyhmäksi mainittuja, kun esitys ei kosketa juurikaan EU:n tai Euroopan talousalueen maissa tai Sveitsissä asuneita kielitaidosta riippumatta. Näin heikosti tavoitteeseen osuvien muutosten ei tulisi olla riittävä syy poiketa sekä lapsen oikeuksien sopimuksesta että perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteesta. Kuten esityksessäkin tuodaan esille, EU-tuomioistuin on katsonut maahanmuuttodirektiivejä koskevassa oikeuskäytännössään, että yhdenvertaisesta kohtelusta poikkeaminen on mahdollista vain, jos syrjintä on omiaan takaamaan oikeutetun tavoitteen toteuttamisen, eikä sillä saa ylittää sitä, mikä on tarpeen tavoitteen saavuttamiseksi.

Varhaiskasvatukseen osallistumisen edistämiseen löytyy myös ei-syrjiviä ratkaisuja, jotka mahdollistavat sen, että kaikilla perheillä on yhdenvertainen mahdollisuus tehdä lapsensa edun mukaisia ratkaisuja.

Järvinen Anna
Marttinen Kirsi
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry